

9319436

4

נבדק וניתן למספר / לאשר

החלטת תעודת המחזית / משנה מיום 7.6.07

תאריך 15/10/12
מחזור מספר 1511
מתכנת מחוז מרכז

משרד הפנים
מחוז מרכז
7.05.2012
נתקבל
ת"מ 1511

20 22

שמורת טבע נחל שילה

אשרת ע"י של הפנים ביום 981
הרבותי-תשס"ה 1985
מספר תעודת המחזית 1511
מחזור מספר 1511
תאריך 15/10/12
מספר תעודת המחזית 1511
מספר תעודת המחזית 1511
מספר תעודת המחזית 1511
מספר תעודת המחזית 1511

כתב: אורי נוה
עודכן ע"י: דרי יריב מליחי
פברואר 2008

חוק התכנון והבניה, התשכ"ה - 1965
משרד הפנים - מחוז המרכז
הועדה המחוזית החליטה ביום
17/10/12
לאשר את התכנית

התכנית לא תבועה טענה אישור השט
התכנית תבועה טענה אישור השט
30.10.2012
תאריך
נ"ר הועדה המחוזית

שמורת טבע נחל שילה

תוכן העניינים

1. פתח דבר
2. תאור מבנה השמורה, סקירה סטטוטורית
3. גיאוגרפיה, אקלים, גיאולוגיה,
4. סלע וקרקע
5. מפה לית ולוגית .
6. הביולוגיה של נחל שילה, צומח,
7. מפת צומח.
8. בעלי חיים.
9. גורמים האביוטיים.
- 10 מורשת האדם
11. התקופות ההיסטוריות
12. כבשני סיד
13. תכנית מפורטת מח/160

1. תאור מבנה השמורה

1.1 מיקום ומימדים

שמורת נחל שילה נמצאת במערב השומרון, בגבולו המערבי עם מישור החוף, ליד הישובים נחשונים וראש העין (מפה מס' 1).
השמורה נמצאת בין קו רחב 164 בצפון לבין קו רחב 161 בדרום, בין קו האורך 150 במזרח לבין קו האורך 147 במערב, בנצ"מ 1490/1625.
שטח השמורה 11,161 דונם.
גבולות השמורה הם:

במזרח - קו ירוק ושמורת נחל שילה עילי (בתחום יו"ש). במערב - קו חשמל 400KV. בדרום - כביש צומת רנתים - בית אריח (מס' 465). בצפון - חורבת תאנה בקו רחב 165 (גבול הבינוי של ראש העין המורחבת).
הרום הטופוגרפי של השמורה הוא בין 90 מ' ל - 200 מ' מעל פני הים (הפרש הגבהים 130 מ').

2.1 מצב סטטוטורי

שטח השמורה נמצא בתחומי התכנון של עיריית ראש העין, מועצה אזורית מודיעים והועדה המחוזית לתכנון ובניה של מחוז מרכז (שטח גליל).
השטח משמש כשטח אש של צה"ל.
השמורה מסומנת בתמ"א 8 (גנים לאומיים ושמורות טבע) כשמורת נחל שילה ובתמ"מ 2-3 (מתאר מחוזית, מחוז מרכז) כגן לאומי נוף מכבית.
בתחום השמורה שטחים מוגדרים כחורש טבעי לשימור בתמ"א 22 (יער ויעור).
השמורה הוצעה להכרזה כשמורת טבע בדצמבר 1992. ההצעה אושרה ע"י הטיבת מדע ברשות שמורות הטבע ועברה אישור ועדת שמורות טבע משותפת למנהל מקרקעי ישראל, רשות גנים לאומיים ורשות שמורות הטבע.
תכנית מפורטת לשמורה הוכנה אדריכל משה לנר, בשיתוף אגף הייעור של הקרן הקיימת לישראל והרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים. התכנית נמצאת בדיון בוועדה מחוזית מחוז מרכז ומספרה מח/160.

מצבה הסטטוטורי הנוכחי הוא "שמורה מוצעת" שבתוך קו המתאר שלה קיימים שטחים המאושרים כגן לאומי ו/או שמורת טבע לפי תכניות המתאר המאושרות (תמ"מ 2-3 ותמ"א 8), במסגרת חוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה התשל"ח - 1998, ולפי חוק התכנון והבנייה התשל"ח - 1965. על שטחים מאושרים אלה ניתן לאכוף את חוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה התשל"ח - 1998 על-פי סעיף 25 לחוק זה. בתקנון השמורה מוגדרים השימושים השונים בשטח ע"י צה"ל, הקרן הקיימת והרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים (נספח מס' 1).
אין בשמורה היתרים מיוחדים או הקצאות מים.

אזור שמורת טבע נחל שילה

198000

198000

198000

198000

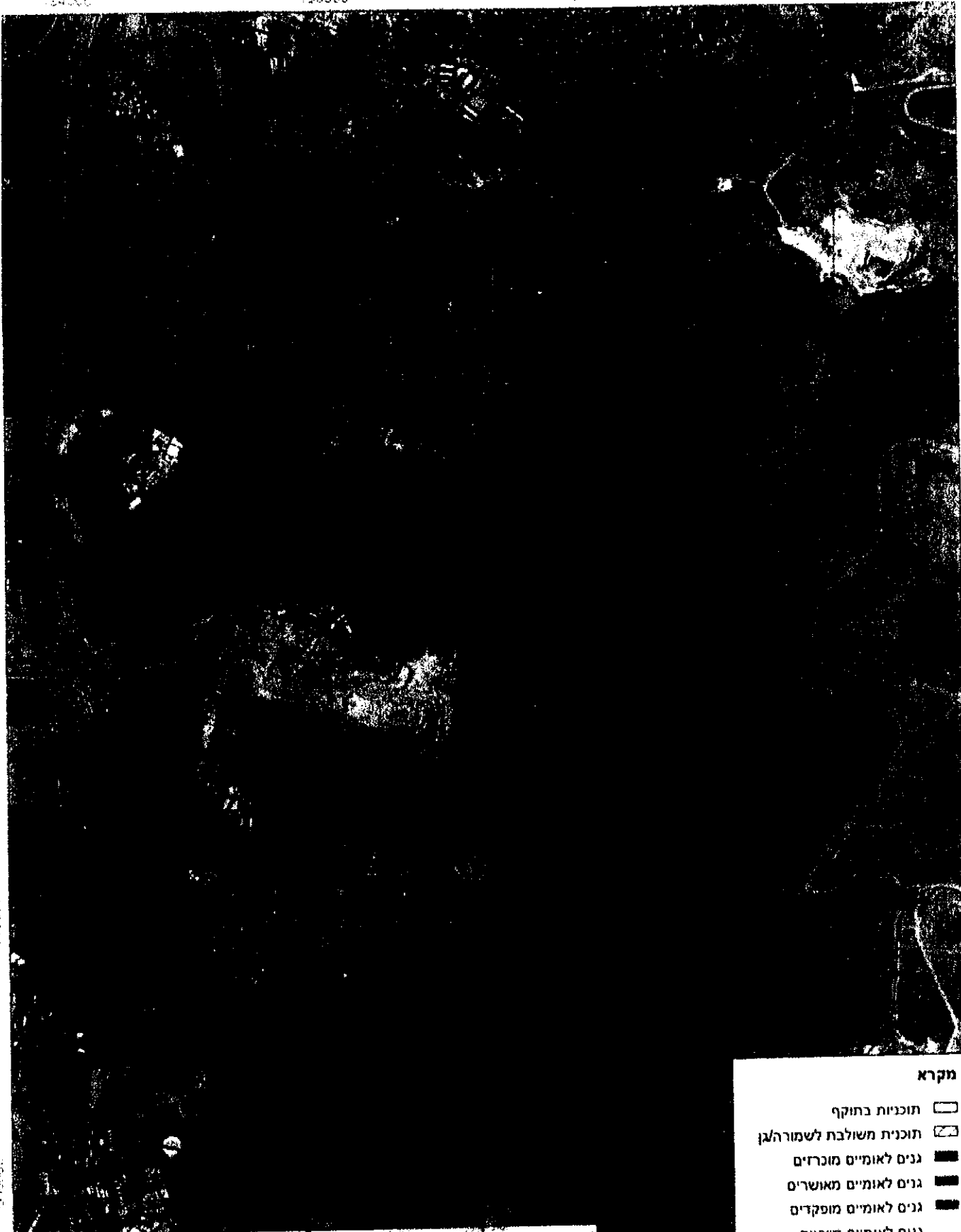
198000

198000

198000

198000

198000

מקרא	
	תוכניות בחוקף
	תוכנית משולבת לשמורה/אגן
	גנים לאומיים מוכרזים
	גנים לאומיים מאושרים
	גנים לאומיים מוסקדים
	גנים לאומיים מוצעים
	גבול ישראל
	י"ש ועזה
	מים

ק"מ המפה 1:39,804

הפקה מרה

מקורות המידע:
 מידע גאומטרי - מרכז מלא - רמ"ג
 - פרום מידע גיאוגרפי - תכנון
 מספודרפיה - מ"פ
 אריתמוסטי - אסקי 2002/3
 מסה זו אינה מהווה אסמכתא לקביעת גבולות מדויקים
 במארח לטות. רשות שמורת הטבע

תאריך 08/06/2010

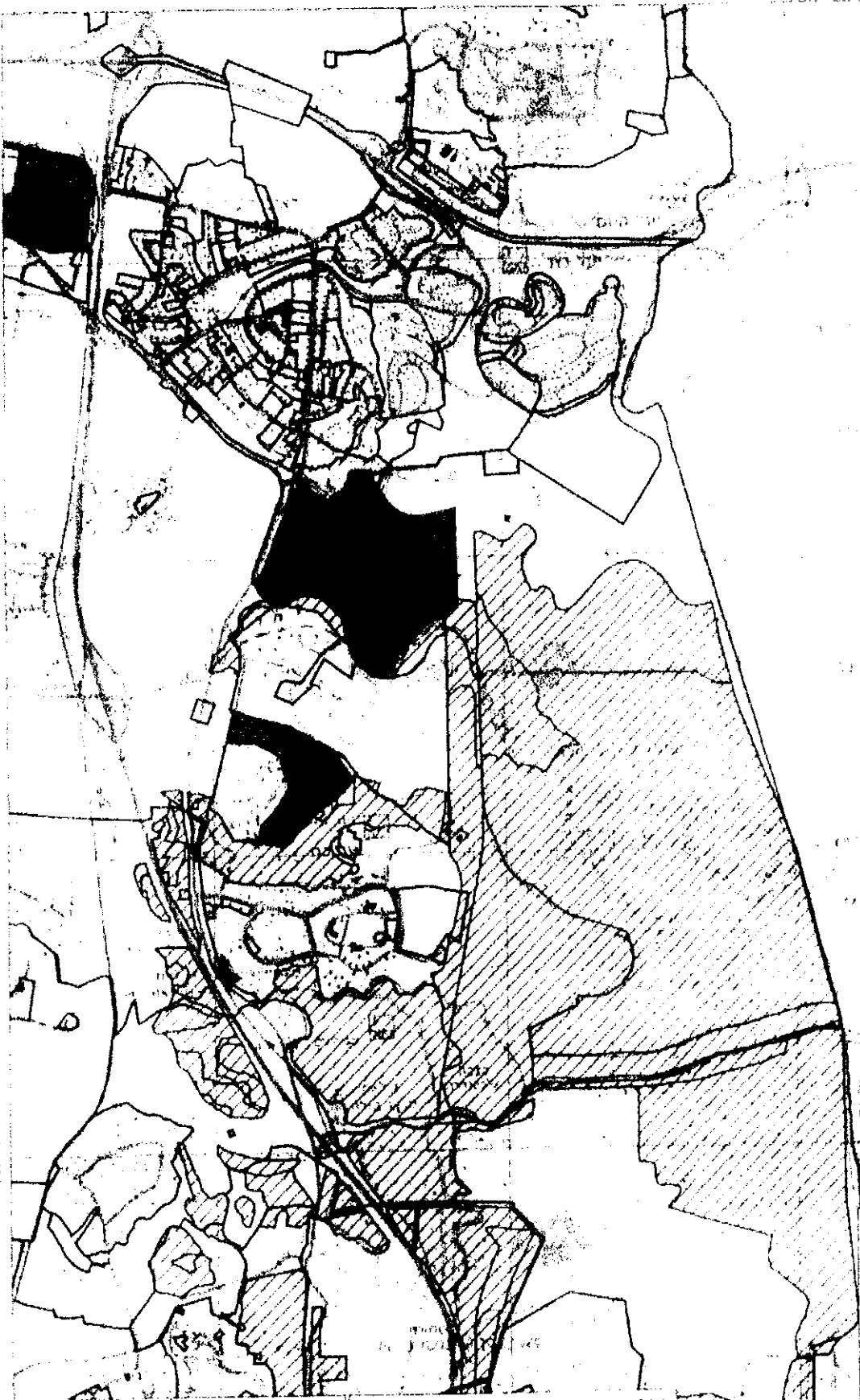
198000

198000

198000

198000

אזור שמורת טבע נחל שילה

מקרא

- תוכנית בתוקף
- תוכנית משולבת לשמורה/ע
- גנים לאומיים מוכרזים
- גנים לאומיים מאושרים
- גנים לאומיים מופקדים
- גנים לאומיים חוצעים
- גבול ישראל
- י"ש ועזה
- מים

1:50,000

ק"מ

0 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000

1000000

1000000

1000000

מחלקת המידע
הגנת הטבע והגנים לאומיים
משרד הפנים
תל אביב

מחלקת המידע
הגנת הטבע והגנים לאומיים
משרד הפנים
תל אביב

לחות: הלחות היחסית הולכת ופוחתת ככל שנעים ממערב למזרח. הלחות היחסית יורדת במהלך עונות המעבר (60% במאי, 62% באוקטובר) בגלל ארועי שרב, ועולה בחדשי החורף והקיץ (74% בפברואר, 66% באוגוסט). הלחות היחסית נמוכה מזו שברצועת החוף ב - 5%-10% בשל המרחק מהים, אולם ההתקררות החזקה יותר בלילה משווה את אחוזי הלחות ומביאה לתנועה יומית גדולה.

טבלה 3: לחות יחסית (ממוצע רב-שנתי, באחוזים)

החודש	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ממוצע יומי	73	74	71	66	60	63	65	66	64	62	66	77

גיאולוגיה

מרבית התופעות הגיאולוגיות בשמורה נחל שילה משתייכות לשומרון. אופייה הטופוגרפי של השמורה עוצב בתהליכי גידוד ימיים שהתרחשו לאחר ריבוד הסלע בתקופת הקנומן והטורון. תהליכים אלו הביאו ליצירת במה מתונה לאורך גבולו המערבי של השומרון, לפני ההתרוסמות החדה של קמר השומרון, היא "הדום השומרון". השמורה נחצית ע"י נחל שילה, אחד היובלים הגדולים של הירקון, שראשיתו בג'הרה. הנחל מתחתר בתחום השמורה לאורך כ - 3.5 ק"מ ויוצר מצוקים תלולים נמזרח השמורה ומדרונות מתונים יותר במערבה. מחשופי הסלע העיקריים בשמורה הם של גיר מתקופת הטורון מתצורת בענה, המשתייכת לחבורת יהודה. סלע זה נפוץ ברב חלקי השומרון. בערוץ המתחתר נחשפים חתכים של גיר בתצורת ורדים מתקופת הקנומן (קנומן - טורון), המשתייכים אף הם לחבורת יהודה. בגובה של 170-160 מ' מעל פני הים, ניתן למצוא משטחי סלע נארי, ובשפך הנחל תצורות קונגלומרטיות מתקופת הפלייסטוקן, אף כי אלה אינן נפוצות יותר בשל חציבה אינטנסיבית באזור זה. הקרקע בשמורה טרה רוסה בעיקרה ובשטחי הרבוד בפיתולי הנחל מצויות גם קרקעות יער חומות אדומות.

סלע וקרקע

גיר - סלע קשה, נוצר מתהליכי שיקוע ימים, מופיע בדו"ך כלל בשכבות, בנוי מגבישי מינרלים שונים ומקלציט וכן מתחמוצות ברזל, במקרים רבים ניתן למצוא בו מאובנים. הרכבו הכימי הוא $CaCO_3$ והוא נפוץ בארץ בגליל, כרמל, שומרון ויהודה. נארי - באזורים צחיחים למחצה מתכסים לעתים סלעי גיר וקירטון בקרום כהה ונוקשה המכונה נארי. מורכב בעיקר מפחמת סידן ונוצר, ככל הנראה, מהמסה חוזרת של גיר. הנארי שכיח בארץ בשפלת יהודה ובשומרון. טרה רוסה - קרקע בעלת מרקם חרסיתי, המתפתחת על סלעי גיר ודולומיט באקלים ים תיכוני, מוצר בליה של סלעי משקע מתקופת הטורון.

קרקע יער אדומה-חומה - קרקעות אלה מכילות טרה רוסה וחומר אורגני שנסחפו בנגר עילי והושקעו לאורך כתפי נחלים.

הידרולוגיה ואגני ניקוז

נחל שילה משתייך לאגן נחל ירקון, אחד מארבעה אגני הניקוז המערבי של השומרון: אגן נחל קישון, אגן נחל חדרה, אגן נחל אלכסנדר, ואגן הירקון.

שטחו של אגן הירקון, הגדול באגני הניקוז המערביים, הוא כ - 600 קמ"ר והוא משתרע בין כביש רמאללה - ביר זית - עבוד בדרום, לכביש קלקיליה - שכס בצפון. האגן מתחלק לארבע אגני מישנה : אגן ואדי סיר, אגן נחל קנה, אגן נחל רבה, ואגן נחל שילה. בנוסף לאלה, מתנקז לירקון גם נחל איילון, השייך למערכת הניקוז של הרי יהודה.

אגן נחל שילה - נחל שילה, הגדול שבאגני המשנה של הירקון, מתחזר מעמק שילה במזרח ועד מגדל אפק במערב. אורכו הוא כ - 45 ק"מ, ושטח אגן הניקוז שלו כ - 300 קמ"ר. חלקו התחתון של הנחל יוצר שורת נפתולים חרוטים. הנחל מחליף את שמותיו לאורך מהלכו בשומרון: ואדי בלוט, ואדי צרידה וואדי זרקה.

נחל שילה הוא נחל אכזב, המוליך זרימות שיטפוניות במהלך אירועי גשם של מעל ל - 25 מ"מ ביום, עם זאת הוא זורם בזרימה תת-חלוקית במהלך חדשי החורף הגשומים ואף תורם למערך הנביעות של איזור דאש העין. אין מעיינות בתחום השמורה. בשמורה קיים מקור מי-יחיד של מי תהום בבאר שליד חורבת תעמור, בל"צ 1627 1499, המשמש להשקיית עדרים.

בתחום השמורה מצויה בריכה עונתית אחת ליד חורבת אנושה, בל"צ 1611 1493. הבריכה היא מחצבה עתיקה ששופרה בקיר בנוי, ואינה מתמלאת מים כל שנה. בבריכה נצפו מינים של חסרי חוליות ודו-חיים (ראה: בעלי חיים).

ממשק שמורת טבע נחל שילה
מפה ליתולוגית

- מקרא**
- ☐ חוכית משולבת לשחרהאן
  - ☐ ליתולוגיה
  - ☐ AI - אלביום
  - ☐ Cgl - קונגלומט
  - ☐ D - דולומיט
  - ☐ D+L - דולומיט+גיר
  - ☐ גיר
  - ☐ י"ש ועזה

122,754

משרד המים והבינוי
מחלקת המים
מחלקת המחקר והתכנון
מחלקת המידע והפרסום
מחלקת המערכת והניהול
מחלקת התחזוקה והטיפול

2. הביולוגיה של נחל שילה

1.2 צומח

חברת הצומח בנחל שילה משתייכת בעיקרה לקבוצת הצומח היס-תיכוני. עם זאת ניכרת בה השפעת אלמנטים ביוגיאוגרפיים ואביוטיים. נוכחותו המתמשכת של האדם היא אחד הגורמים החשובים בעיצוב נוף הצומח בשמורה.

איזור מערב השומרון מאופיין ככלל בתחום התפוצה של חברת החרוב ואלת המסטיק כחברת קלימקס. בשמורה ניתן למצוא מגוון רחב של חברות צומח מטיפוסים שונים בשל המגוון הגיאולוגי, הטופוגרפי והקרקעי. בשמורה מצויים מספר מינים המשתייכים לחבל היס-תיכוני ולחבל הערבותי ונמצאים בגבול תפוצתם המערבי, ביניהם אוג קוצני, אלון מצוי, אלת מסטיק ועוד. נוכחות שיזף מצוי מציינת את השפעת החבל הערבותי על האיזור ומהווה אחד המאפיינים הבוטניים של גבולו המערבי של השומרון.

השפעת הגורמים האביוטיים על הצומח בנחל שילה.

ביוגיאוגרפיה. שמורת נחל שילה היא איזור מפגש של מיני צומח מאיזורים פיטוגיאוגרפיים

שונים: היס-תיכוני והאירו-טורני וניכרות בו גם השפעות סודניות.

קרקע ומסלע. סוג הסלע וטיפוס הקרקע משפיעים על תפוצת מיני הצמחים בשמורה. בערוץ הנחל מופיעים צמחים בעלי זיקה לתשתית החלוקים ולאופק רדוד של מי תהום (שיח אברהם מצוי). בכתפי הנחל מופיעים מינים בעלי זיקה לקרקעות עמוקות (שומר פשוט, עכובית הגלגל) ובמדדונות הסלעיים נוכחות גבוהה של מינים בעלי זיקה לסלע (מיני געדה, קורנית מקורקפת, אוג קוצני, אוזב מצוי ואחרים).

טופוגרפיה. למרות המדרונות המתונים יחסית ברוב חלקי השמורה, ניכרת השפעת השיפוע והמפנה על הצומח. מפנים דרומיים מאופיינים בבתות עשבוניות ובני שיח, לעומתם במפנים צפוניים ניכרת יותר נוכחות של מיני עצים ושיחים.

נוכחות האדם

חקלאות עתיקה. איזור השמורה היה בעבר מרחב של חוות חקלאיות פזורות (מזרעות), שתמכו בתוצרתן את האתרים האסטרטגיים מגדל צדק וזל אפק, שעל דרך היס העתיקה (ראה בפרק מורשת האדם). חוות אלה השאירו את חותמן בשטח ויצרו נישות אקולוגיות כמו טרסות חקלאיות נטושות, בהן מתפתחים מיני מטפסים כפרסיון גדול וזלזלת מצויה, חלקות מעובדות, בהן מתפתחים מינים כקורטס דק או סירה קוצנית, בורות סיד בהם מופיע סמר חד, ובשרידי החורבות שולטים מינים רודרליים כחרדל לבן, סרפד הכדורים, ברקן סורי וגדלן מצוי. עדויות נוספות לחקלאות עתיקה הם מיני עצים המזוהים עם נוכחות אדם כמו דקל התמר ופיקוס התאנה.

מרעה. בכל שטח השמורה ניכרת השפעה מתמשכת של רעייה בעבר, אולם בגבולה המזרחי, סמוך לקו הירוק, מתבטאת חדירה של עדדי צאן מעבר לקו הירוק אל תוך שטח השמורה בדיכוי חריף של מינים נאכלים (אוג קוצני, אשחר ארץ-ישראלי, בר-זית בינוני) ובעידוד מינים עמידים לרעייה (סירה קוצנית, קפודן מצוי). חלקים אלה של השמורה נתונים תחת לחץ רעייה כבד. למרות כל אלה, ניכרת ירידה של מספר ראשי הצאן הרועים בשמורה, בשל אכיפת חוק העז השחורה וירידה במספר העדרים נישובים הגובלים בשמורה מעבר לקו הירוק (דיר בלוט ורנטים).

שריפות. סביר ששריפות הן הגורם האנושי העיקרי שקובע את נוף הצומח בשמורה. ניתן להבחין בין שני גורמי שריפה.

שריפה יזומות להשבחת מרעה, המוצתות בעיקר בסוף העונה היבשה, במטרה לחדש עלווה ירוקה בצמחי הזקן, שתספק מזון לצאן עד נביסת החורף. טיפוס זה של שריפות הוא חלק מממשק מסורתי רב-שנים.

שריפות אקראיות המתלקחות כתוצאה מאימונים באש, בעיקר בראשית העונה היבשה, כאשר כמות הקמל היא רבה. טיפוס זה של שריפות מתקיים בשמורה רק בעשרות השנים האחרונות. מכל מקום, השמורה נתונה ללחצי שריפות מתמשך המשפיעים על אופיו של נוף הצומח בה. כריתה. כבכל איזורי ארץ-ישראל, גם שמורת נחל שילה היתה נתונה לכריתה מתמשכת של עצים לבנין ולבעירה. כיום, עם המעבר לחימום בדלק וזמינות גבוהה של עץ להסקה, וכן בשל העובדה שכמויות העץ בשמורה קטנות מכדי להוות מקור לעץ, אין כמעט כריתה בשמורה. לכך יש להוסיף את העובדה שמוזה מספר שנים מתקיימת בשמורה נוכחות של פקחי הרשות. עצים בשמורה מהווים מטרות לאש חיה בעת אימונים ונפגעים בשל כך.

חברות הצומח בשמורה

חברות הצומח בשמורה מופו ע"י עמוס סבח, מרגרטה וולצ'אק ואורי נוח בשנים 1997-1998 (מפה מס' 3). זוהו בשמורה חברות הצומח הבאות:

חרוב מצוי ואשחר ארץ-ישראלי. חברה זו יוצרת נוף של יער פרק פתוח, ומופיעה בעיקר על גב רכסי הגבעות במרכז השמורה. החברה מדוכאת בשל כריתה ושריפה, אך נראים בה גם עצים מפותחים שנופם עוצב ע"י הרעייה. מיני מלווים בחברה הם: זלזלת מצויה, לוף ארץ-ישראלי, אזוב מצוי, לשון הפר המצויה, רקפת מצויה, סירה קוצנית ואחרים.

חברת חרוב מצוי ולבנה רפואי. חברה זו יוצרת נוף של חורש צפוף יחסית ומופיעה רק במצוקים המדרוגים לאורך גדות הדרומית של הנחל, במפנה צפוני. מינים מלווים: קוצץ סורי, נמית לבנה, מצץ סורי, אלון מצוי, פרסיון גדול, זלזלת מצויה, דלעת הנחש המצויה, געה כרתית ואחרים.

חברת אשחר ארץ-ישראלי וסירה קוצנית. חברה זו יוצרת נוף של גריגה צפופה יחסית ומופיעה בצפון השמורה בשטחים סלעיים בעלי שיפוע מתון. מינים מלווים: צמרנית הסלעים, קחון מצוי, כתלית יהודה, כתלה חריפה, חז-שפת מצוי, צהרון מצוי, עירית גדולה ואחרים.

חברת אשחר ארץ-ישראלי וזקנן שעיר. חברה זו יוצרת נוף של גריגה פתוחה ומופיעה על גבול שטחי המרעה במזרח השמורה. מינים מלווים: אזוב מצוי, שמשון מצוי, קידה שעירה, קורנית מקורקפת ואחרים.

חברת אשחר ארץ-ישראלי ואוג קוצני. חברה זו יוצרת נוף של גריגה פתוחה ומופיעה גם היא על גבול שטחי המרעה בצפון-מזרח השמורה. מינים מלווים: כתלה חריפה, עכנאי שרוע, צלף קוצני, חרחבינה מכחילה, שלהבית דביקה, אזוב מצוי, בוצין מפורץ, צורית אדומה, צ' ספרדית ואחרים. חברת אוג קוצני ואלת המסטיק. חברה זו יוצרת נוף של גריגה צפופה יחסית ומופיעה על המדרון הצפון-מזרחי של נחל שילה. מינים מלווים: זקנן שעיר, חבצלת קטנת פרחים, חלבולב מגובשש, צמרנית הסלעים, שלהבית דביקה, קורנית מקורקפת ואחרים.

חברת סירה קוצנית וזקנן שעיר. חברה זו יוצרת נוף של בתה עשבונית ומופיעה ברוב שטחי השמורה הדרומיים הנתונים ללחצי שריפות אימונים וכן בגבולה המזרחי של השמורה, על הקו הירוק, הנתון ללחצי רעייה. מינים מלווים: דם המכבים האדום, מרות יהודה, שיזף מצוי ואחרים. חברת שיח אברהם. חברה זו מופיעה לאורך ערוץ החלוקי של הנחל ונתונה להשפעת שטפונות. חברת שיח אברהם ושומר פשוט. חברה זו מופיעה על כתפי הערוץ החלוקי על גבי קרקעות יער חומות אדומות. מינים מלווים: חטמית זיפנית, עוזר קוצני, שיזף מצוי, כלנית מצויה, קוצץ סורי, שמשון מצוי ואחרים.

חברת אלה ארץ-ישראלית ואשחר ארץ-ישראלי. חברה זו יוצרת נוף גריגה פתוח ומופיעה במדרון הדרום-מערבי של נחל שילה. מינים מלווים: אוג קוצני, בו-חצב יקינתוני, דם המכבים האדום, קידה שעירה ואחרים.

חברת עשבוניים. חברה זו יוצרת נוף של בתה עשבונית. מינים עיקריים: שעורת הבולבוסין, קפודו מצוי, זקנן שעיר, שמשון מצוי, ארכובית שבטבטית ואחרים. מינים נדירים.

בתחום השמורה אותרו מספר מינים הרשומים ברשימת המינים הנדירים של ארץ-ישראל: דרבנית התבור, מרוות איג, יסמין שיחני, דבורנית גדולה.

3.1 גיאוגרפיה

שמורת נחל שילה מצויה במפגש בין שלושה איזורים גיאוגרפיים: השומרון, שפלת יהודה ומישור החוף. רכס הגבעות המלווה את איזור המגע בין השומרון ומישור החוף הוא יחידת נוף, המהווה מדרגה לפני התרוממותו של קמר השומרון מכונה "הדום השומרון".

אקלים

נתוני האקלים נאספו מתחנת המדידה של השירות המטאורולוגי כנמל התעופה בן-גוריון, הנמצאת במרחק אווירי של 6 ק"מ מהשמורה לכוון דרום - דרום-מערב. שמורת נחל שילה מרוחקת במידה נכרת מהשפעתו של הים התיכון. ריחוק זה מתבטא בטמפרטורות קיצוניות יותר וכן בערכים נמוכים יותר של לחות יחסית בשעות היום. הטמפר' הממוצעת בקיץ מגיעה ל 32 מ"צ, ב 3 מ"צ מעל הממוצע ברצועת החוף. ערכי הלחות הנמוכים יחסית מביאים לעומסי חום נמוכים יותר מרצועת החוף בקיץ אך נחונים לימי קרה רבים יותר בחורף.

משקעים: כמויות הגשם באזור השמורה נעות בין 600 ל- 500 מ"מ בממוצע שנתי. באזור מצויים "כיסוי" גשם שבהם כמויות גשם מעל לממוצע, אחת ל 10 שנים צפויה כמות גשם שנתיית מעל ל - 830 מ"מ ובתדירות דומה כמות הנמוכה מ - 360 מ"מ. ישנם כ - 58 ימי גשם בשנה. מתוכם כ - 45 ימים עם 1 מ"מ או יותר, כ - 17 ימים עם 10 מ"מ או יותר, כ - 6 ימים עם 25 מ"מ או יותר, כ - 1 ימים עם 50 מ"מ או יותר. תחילת עונת הגשמים באוקטובר וסופה במאי.

טבלה מס' 1: כמות משקעים לפי חודשים (ממוצע רב-שנתי, במילימטר)

החודש	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	סה"כ
מ"מ	132	83	57	12	3				1	16	79	130	530

טמפרטורה: בשל הריחוק מהשפעתו הממתנת של הים נמדדות תנודות גבוהות יותר במשרע הטמפרטורות באזור. משרע זה נא לידי ביטוי בטמפרטורות גבוהות יותר ביום ונמוכות יותר לילה, ובהקבלה, בטמפרטורות גבוהות יותר בחודשי הקיץ ונמוכות יותר בחודשי החורף. הטמפרטורה היומית הממוצעת נעה בתחום 25-26 מ"צ.

טבלה מס' 2: טמפרטורה לפי חודשים (ממוצע רב-שנתי, במעלות צלזיוס)

החודש	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ממוצע יומי	12.7	13.0	14.3	17.0	20.3	23.3	25.3	26.0	24.6	21.9	17.9	14.6
מקסי' חודשי	25.6	26.5	30.6	35.1	37.2	37.6	35.3	35.2	34.5	34.6	32.2	28.0
מיני' חודשי	1.1	1.6	2.0	3.8	7.8	12.2	15.4	15.8	13.7	9.8	4.5	3.1

ממשק שמורת טבע נחל שילה
מפת צומח

1997000

מקרא

- חוכנית משולבת לשמורה/אגוד
- אגודי חברות צומח
- אגוד החברות של חרוב מצוי ואלת הממטיק
- אגוד החברות של אשר א"
- אגוד החברות של אלת הממטיק
- אגוד החברות של גקן שער
- אגוד החברות של קורנית מקורקפת
- י"ש ועזה

קרטוגרפיה 1:21,849

מפת צומח

0817720010

מקצועות המדע
מדע גיאוגרפי - מרכז טכני - רמת
שרון מדע גיאוגרפי - תל אביב
טכנולוגיה - מ"מ
יורחפוטו - אשקלון 2002/3

מפה זו אינה מהווה אסמכתא לקביעת גבולות מדויקים
לשמורת טבע. רישום לישראל החברה

98000

99000

אגן ויקוו נחל שילה

6.2 בעלי חיים

אזור נחל שילה מקיים למעשה מערכת אקולוגית כמעט שלמה למרות מיקומו בגבול שטחים עירוניים נרחבים.

מגוון חברות הצומח השונות בשטח, הטופוגרפיה הכוללת ערוץ נחל רחב, גבעות טרשיות מתונות, מצוקים, מערות וכוכים תומכות במינים רבים של בעלי חיים, רב בעלי חיים אלה היו נפוצים בעבר בכל מרחב השטח אך בשל פיתוח מואץ והשפעות אדם נדחקו אוכלוסיותיהם לאזור זה.

מרחב הנחל הפתוח בעורף גוש בינוי האורבני מאפשר קיום פרודור מעבר (בתחומי הקו הירוק) בין אוכלוסיות המינים בצפון הארץ ובדרומה. ובכך מסייע לשימור ולשיפור המערך הגנטי של בעלי החיים.

גודל השטח השמור חשוב בשל העובדה כי מספר מהמינים מתקיימים באזור, זקוקים למרחב פתוח וגדול כדי להתקיים. בעיקר בשל מנהגי שיחור המזון שלהם. על מינים אלה נמנים בעיקר צבוע מפוספס, צבי ארץ ישראלי, עיט ניצי. מינים אלה נוכחים באזור במהלך כל עונות השנה ומנהלים מחזור חיים שלם בשטח.

מינים נוספים חורפים מתקיימים או עוברים בשטח וזקוקים לשטחים נרחבים במהלך העונה בה הם שוהים באזור.

הגורמים האביוטיים:

את השפעת הגיאוגרפיה (אקלים, טופוגרפיה) ניתן לבחון מתוך עיון בפרקים הדנים בנושאים אלה.

גורם מרכזי המשפיע על אוכלוסיות בעלי החיים בשטח הוא האדם.

1. פיתוח - כפי שצויין הפיתוח של מרכז מישור החוף הביא לדחיקה של המינים שהיו מצויים בעבר באזור, לשולי השטח האורגני.

מיני בע"ח מסויימים בהם תן זהוב, עורב אפור, בו מצוי, תנשמת וכן מיני מכרסמים כעכבר השדה (הבית), חולדה ועוד, הצליחו לתרגם את נוכחות האדם ובעיקר את החומר אותו הוא מפריש לסביבה (אשפה, תוצרת חקלאית, ייעור וגינון) להצלחה שהביאה לגידול באוכלוסייה ואף למעבר מתוך השטח הטבעי לשטחים שבשולי הפיתוח.

אוכלוסיותיהם של מינים אחרים כצב, צבוע, נציז, תתול בר, עיט ניצי, אות, נפגעו מהפתוח ונדחקו לשוליים.

11. ציד, הרעלות - במשך כל התקופות שימשו רבים מבעלי החיים באזור כתוספות מזון לאדם, הציד היה קיים בנחל שילה, כנראה מתקופת האבן למרות שבמהלך תחילה המאה ה-20 קיבל תפנית חדשה לרעת בעלי החיים בשל כניסתו של הנשק החם לשימוש ע"י האדם. פעילות זו כנראה הביאה להיעלמותם של מינים כזאב ויתכן שאף נמר שניתן לשאור כי היו קיימים באזור בעבר ונעלמו ממנו. היעלמותם של מינים אלה הביאה לחיסול מעמד טורף העל בשרשרת המזון של האזור.

הרעלות הטורפים הגדולות שנבעו מההתנגשות בין צרכי האדם והחקלאות לבעלי החיים,

פגעו קשות בכלל מיני הטורפים בארץ ובאזור. אחד הנפגעים העיקריים הוא הצבוע המפוספס.

III. חקלאות - במהלך שתי המאות האחרונות כמעט ולא היה שימוש בשטח לחקלאות. חקלאות עתיקה היתה במרחב השטח במהלך תקופות קדומות והביא כנראה לשינוי בצומח השולט שהפך מיער צפוף למרחב שטח המאופיין ע"י יער פארק או גריגה. פעילות זו הביאה גם היא לשינוי במיני בע"ח באזור. (ראה פרק מורשת האדם).

IV. כרייה ושריפה - שימוש בעץ כחומר הסקה וכן חומר בעירה לכבשני הסיד הנפוצים באזור (ראה פרק מורשת האדם). פגע גם הוא באוכלוסיות הצומח של אזור הנחל והביא להעדפת מינים המתקיימים בשטח פתוח וסילקה את בע"ח המתקיימים בחורש/ יער. כיום למעשה לא ניתן לאתר בשטח הנחל עדויות ליער קדום, אם זאת עדיין קיימים כתמי חורש ים תיכוני בתחום ערוץ נחל שילה.

V. פעילות צה"ל, מטיילים - פעילות זו משפיעה בעיקר על בעלי החיים הגדולים, ההפרעות העיקריות הן גרימת רעש, פסולת, שיירי מזון, שריפות, תשתיות. ניתן להקטין השפעות פעילות זו ע"י חינוך ואכיפה נכונה (ראה פרק ממשק).

תאור בעלי החיים בשמורה

בין היונקים בולט במיוחד צבי ישראלי, ומספר הפרטים ממין זה בשמורה נאמד בכ - 30. הצבאים נתונים לעיתים תחת לחץ של צייד בלתי חוקי (בין השנים 1990-1998 נרשמו ארבעה אירועי צייד צבאים, אך סביר שהיו אירועים נוספים שלא נרשמו), הבא לידי ביטוי בהתנהגותם החשדנית של הצבאים.

בראש מארג המזון מופיע הצבוע המפוספס, אם כי אזור השיטוט של הפרטים שנצפו, חורג בהרבה מתחום השמורה. על כביש 465 נצפו בשנים 1994-1998 שלוש נקבות דרוסות, שתיים מהן צעירות, בשנתן הראשונה. חנן והוב הוא הטורף השני בגודלו בתחום השמורה. מין זה מופיע באוכלוסיות גדולות לכל אורך שדרת הגבעות של הדום השומרון וניכר גידול באוכלוסיה בשל פיתוח ועיור על גבול השטחים הפתוחים. התן באזור נשען על אשפה ביתית כמקור מזון עיקרי וניכר שהרחבת העיר ראש העין והשלכת אשפה במזבלות לא מאושרות מביאה למשיכת תנים ומגבירה את החיכוך עם האדם וחיות הבית. בין מצוי היונקים שנצפו בשמורה נמנים שועל מצוי, חתול בר, גרביל סלעים, ארנבת השדה, חולד, קוצן מצוי, קיפוד מצוי, נברן השדה ונמיה. בעבר נרשמו תצפיות בשפן סלעים בחורבת מסמר, הגובלת בשמורה במזרח ובמצוקים בגדתו הדרומית של הנחל נמצאו גללים המעידים על נוכחות שפנים. בשנתיים האחרונות לא נצפו שפני סלע בשמורה. אוכלוסייתו של מין זה מהווה מקור חשוב של מזון לעיט הניצן, הדורס הגדול ביותר בשמורה, המקנן בשמורת נחל שילה עילי שמעבר לקו הירוק.

כשטחי השמורה נצפו מספר מיני עופות דורסים: עיט ניצן, עיט שמש, חיוויאי, עקב עיטי, עקב חורף, דיה מצויה, בז מצוי, בז נודד, בז ערב, נץ קצר-אצבעות, תנשמת, כוס החרבנות, זרון פס, ז'ו

שדות, שער ואות. שטחי השמורה תומכים בדורסים גדולים, ביניהם מינים שמקננים מחוץ
לגבולות השמורה, בעלי סווח רחב של שיחור מזון. מיני עופות אחרים שנצפו בשמורה הם: גבתון
אדום מקור, ג' עפרוני, חנקן אדום ראש, ח' נובי, פרוש מצוי, קוקיה מצויצת, רץ מדבר, סבכי
קפריסאי, ס' שחור כיפה, צוקית בודדת, זוחל שחור גרון, חוחית, חוגלה, עפרוני מצוי, זרעית,
חטפית אפורה, ח' שחורת עורף, אדום חזה, סלעית קיץ, ס' אירופית, נחליאלי לבן, פיפיון שדות,
כחל, תחמס אירופי, חכלילית סלעים, ח' עצים, פשוש, ירקון, דרור הבית, צוצלת, תור מצוי, ת'
הצווארון, עורבני, יונת סלעים, שליו, חסידה לבנה.
 הזוחלים שנצפו בשמורה: צפע ארץ-ישראלי, זעמן מטבעות, תלום-קשקשים מצוי, שלון טלוא-
ראש, עין-חתול חברב, זיקית מובהקת, חרדון מצוי, צב-יבשה מצוי, קמטן החורש, חומט מנומר
סורי, ח' פסים, ישימונית מצויה, ומניפנית מצויה.
 בבריכת חורף בשמורה, ליד חורבת אנושה, נצפו מיני סרטנים ירודים כצדפונית, תריסן הקשקש,
בוצן, זימרגל ושטרבל אדמדם וכן ראשני אילנית מצויה.
 על-פי מגוון בתי הגידול בשמורה, יש להניח שמספר מיני בעלי החיים בה גדול מזה שמצויין כאן,
 וסקרים ממורטים הנערכים בימים אלה ישלימו את הרשימה. כן יש לקיים בעתיד סקרים
 להשלמת מידע על קבוצות נוספות של בעלי-חיים כחרקים, עטלפים ומכרסמים.
 מינים רבים של בעלי חיים מנצלים את שטחי השמורה לחריפה או להזנה במהלך עונות הנדידה,
 לרב המינים הללו לא קיים עוד מקום בו יוכלו למצוא מזון בשטחי מישור החוף בשל פיתוח
 ובינוי.

7. מורשת האדם

" הפנו את שימת לאתר חורבות המרוחק מהלך שלושים דקות מערבה - צפון - מערבה מרנתיס, אך לא סרתי לשם היות שכבר סקרתי ב 1863. שם האתר ח'רבת כפר אנשא, יש שם כפר מוסלמי נטוש זה מכבר, שתפס את מקומו של ישוב קדמון, לזה האחרון אני מייחס בורות המים רבים חצובים בסלע ובתים אחדים המחולקים בפנים לכמה מדורים באמצעות שני טורי קשתות עגולות... על פסגת הגבעה אשר החורבות נטושות עליה יש שרידי מגדל (בורג') בן שתי קומות..." ויקטור גרן - תיאור ארץ ישראל, השומרון - 1875.

פעילות האדם במרחב השטח של נחל שילה מושפעת בעיקר מהגיאוגרפיה של האזור. השילוב של גבעות הגיר הפוגשות באדמות המישור ונחל הירקון שבמהלך כל התקופות עד לביצועו של פרויקט ירקון - נגב בשנות החמישים, היה למעשה מחסום טבעי של מעבר האדם מצפון לדרום לאורך חוף הים.

תקופת האבן - (80000-120000 לפנה"ס). באזור נמצאות עדויות רבות לפעילות אדם בתקופת האבן, כלי צור מעובדים פזורים בכל מרחב השטח. במהלך תקופה זו היו באזור שטחי יער נרחבים אשר קבוצות ציידים/לקטים התבססו בהם בעיקר על ציד.

בתקופה הפליאוליתית (80000-15000 לפנה"ס) היה האזור נטוש כנראה בשל שינויים במפלסי הים ובאקלים.

בתקופה האפיפלאוליתית (8000-15000 לפנה"ס). חזר האדם לצוד בע"ח במרחב השטח, בעיקר ביערות המישור וגבול השומרון.

בתקופה הניאוליתית (8000-5000 לפנה"ס). החלה להתפתח חקלאות שהביאה להקמת ישובי קבע במורדות השומרון על גבול הקרקעות הפוריות במישור.

התקופות ההיסטוריות:

תקופת הברונזה הקדומה (3200-2200 לפנה"ס) - בתחילת תקופה זו החלו להבנות הערים הגדולות הראשונות בארץ בהן אפק אשר חשיבותה נבעה בעיקר במיקומה בראש צוואר הבקבוק של דרך הים (ויה מאריס) באיזור הירקון. העיר אפק ומאחז מגדל צדק שלטו במעבר זה.

תקופת הברונזה התיכונה (2200-1550 לפנה"ס) - במהלך תקופה זו ננטשה העיר אפק והנוכחות באזור היתה ארעית, בסוף התקופה הוקמה מחדש העיר אפק.

במהלך תקופת הברונזה המאוחרת, תקופת הברזל, והתקופה הבבלית פרסית (1550-332 לפנה"ס) ננטשו ויושבו אפק ומגדל צדק חליפות, דבר שהשפיע על האוכלוסיות החקלאיות שהתקיימו באזור ונהנו מהגנת הערים ואף שמשו כתמיכה של מזון וכסף בערים אלה.

התקופות ההלניסטית והרומית (332-324 לספירה) - במהלך תקופות אלה נערכו מספר קרבות באזור על השליטה במעבר "ויה מאריס". במהלך תקופות שלום נסללה דרך רומית בנחל (ניתן לאתר את שרידי הדרך בעיקר באזור חרבת לבד נ.צ. 14877/16177).

התקופה הביזנטית (324-640 לספירה) - בתקופה זו הגיעה החקלאות באזור לפריחה בעיקר בשל השינוי הגיאופוליטי, אשר תחת השלטון הביזנטי חיזק את מעמדו וחשיבותו של האזור בעיקר בעקבות הגידול במספר עולי הרגל לירושלים, בתקופה זו היה אזור נחל שילה תחת שליטת העיר לוד. מאחר ואנטיפטריס (אפק) נחרבה ברעידת אדמה בשנת 363 לספירה ולא שוקמה מאז.

התקופה הערבית הקדומה (640-1099 לספירה) - בתקופה זו לא חלו שינויים במעמד הישובים באזור.

התקופה הצלבנית (1099-1265 לספירה) - הוקם הכפר קולה ששימש כנראה לריכוז תוצרת שנמסרה כמס לאדוני המקום, מסדר האבירים ההוספיטלרים.

התקופה הממלוכית (1265-1517 לספירה) - חוזק מעמדו של האזור כנקודת מעבר לדרום ולצפון הוקם מסגד באזור המאוזולאום אשר נמצא כיום ליד הישוב החדש אלעד.

התקופה העותמנית (1517-1917 לספירה) - החלה נטישה של האזור בעיקר בשל שיפור היכולת לעבור את ערוץ הירדקון במערב, במהלך תקופה זו החלו להופיע כבשני סיד (מודרנים) וכן החלה התפתחות בחציבת אבן לבניה מהאזור בעיקר בתחום ישובי תל אביב וסביבתה.

התקופה המודרנית - כפי שצויין אזור צוואר הבקבוק בראש העין הביא להכרה בצורך של כל העמים ששלטו בו לשמור על נקודה זו בבחינת חובה אסטרטגית. מהלך מלחמת השחרור היה נחל שילה קו הגבול בין שני צבאות ערביים שנלחמו בישוב היהודי בישראל. בצפון הנחל וצפונה התייצבו אנשי הכנופיות ר"צבא ההצלה" העירקי של קאוקג'י אשר נתמך גם ע"י כפרי הסביבה בדרום הנחל נערך הלגיון הירדני.

תחילת המלחמה התבטאה בעיקר בלחימה על דרכים והשליטה בהם במהלך תקופה זו אירעו מספר התנגשויות מקומיות בין הערבים ויחידות מן החטיבות "גבעתי" ו"אלכסנדרוני" קרבות אלה לא לבשו צורה מסודרת של לחימה וההתרחשות העיקרית החלה במהלך התקופה שלאחר הכרזת האר"ם. בתחילת מאי 48, האחריות על השטח הועברה במלואה לחטיבת אלכסנדרוני (אנדרטה לזכר נופלי החטיבה ממוקמת בצומת כביש 444 וכביש 465).

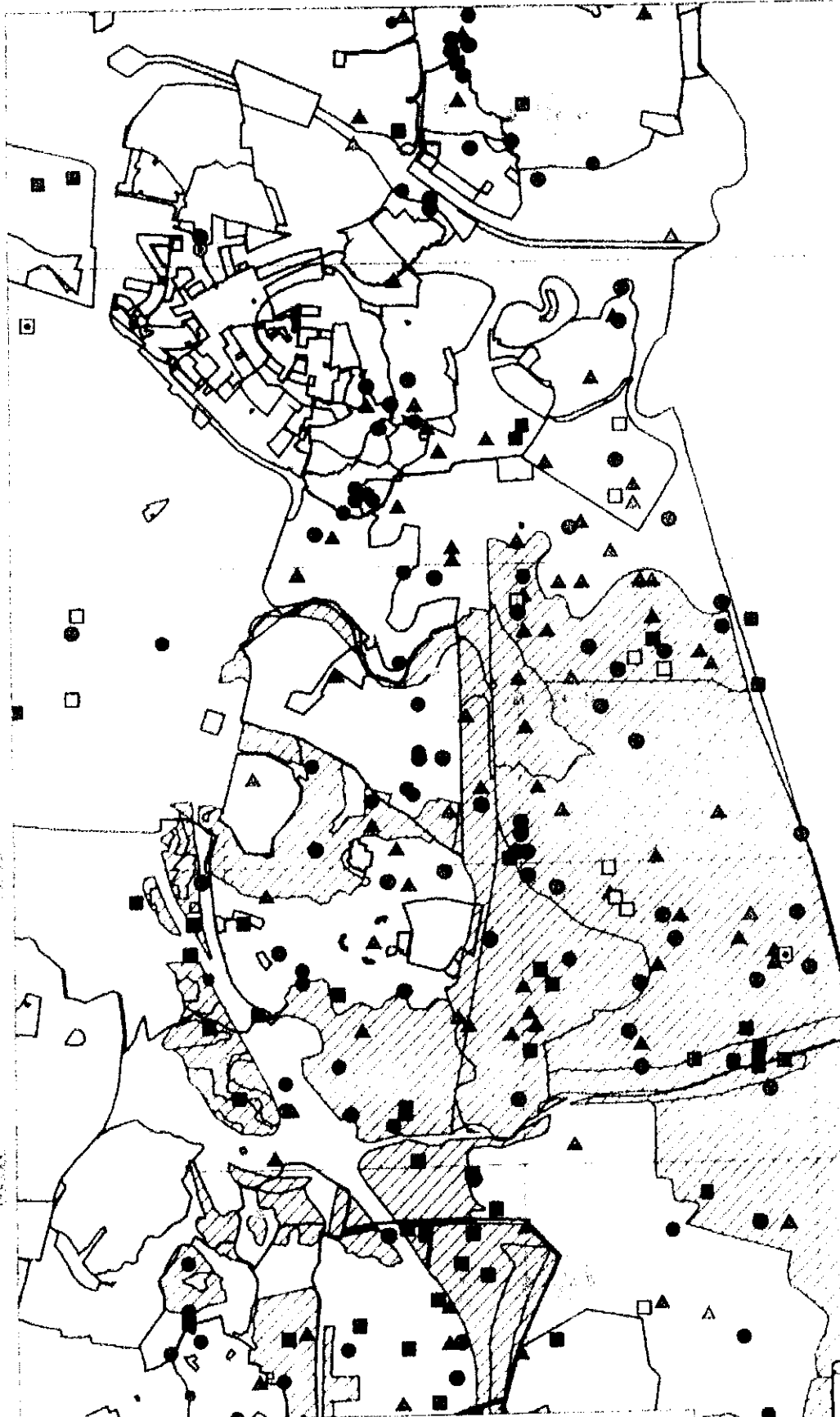
מפקד "נפת העין" היה צבי כהן, וזו מנתה 50,000 נפש מקרב הישוב היהודי, בתחילת הקרבות פונו מחצבות "סולל בונה" במגדל צדק אשר ספקו את האבן לבניית העיר תל-אביב מתחילת המאה, המחצבות פונו ופוצצו.

22.5.48 - נכבשה ראש העין ע"י האצ"ל אך נפלה שוב לידי העירקים למחרת.

"מבצע בתק" - תחילת המבצע בחוס ההפוגה הראשונה במלחמה ב-10.7.48 - במהלך מבצע זה נכבש הכפר קולה מידי הלגיון הירדני, במהלך הימים הקרובים עברה השליטה על הכפר מיד ליד עד אשר בליל 17-18-17 ליוני, נכבש הכפר ללא קרב. בלחימה על הכפר נפלו 32 חיילים, עשרים ושמונה מגדוד 32, וארבע מגדוד 33, של חטיבת אלכסנדרוני. המקום מכונה היום גבעת כ"ח על שם 28 הנופלים שנפלו בקרב לוחמי גדוד 32, במקום אנדרטה.

במבצע נוסף "דני" נכבשה ראש העין ע"י יגאל אלון מידי הכוחות העירקיים.

אזור שמורת טבע נחל שילה

- מקרא**
- אתר רשות העתיקות - סוג אתר ראשי
  - תל
  - שרדי ישוב
  - ⊙ ישוב ארעי ואתר חנייה
  - ▲ מבנה בודד
  - ▲ שרדי קירח/חומה
  - אתר פולחני
  - אתר קבורה
  - מתקנים
  - בית בד
  - ▲ גת
  - אגנים וספוללים
  - סעילות חקלאית
  - ▲ מערה
  - דרך
  - ⊠ אבן מיל
  - בור מים/באר
  - מאגר מים
  - מקודת ממצא
  - מקודת סקר
  - תוכנית בתוקף
  - ⊠ תוכנית משולבת לשמורה/גן
  - י"ש ועזה

ק"מ רגליים 1:50,000

0 375 750

מספר ת.ד. 7540

מקרא המסמך

מסמך גיאוגרפי - מרכז המידע - רמת השרון

מסמך מדעי גיאוגרפי - תל אביב

מסמך סטטיסטי - תל אביב

איתרופסטר - אשקוד 2002/3

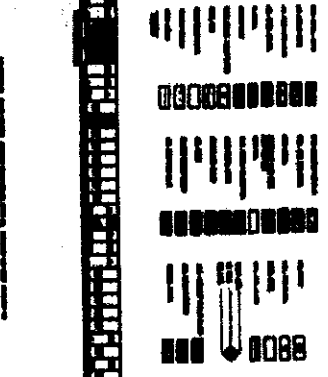
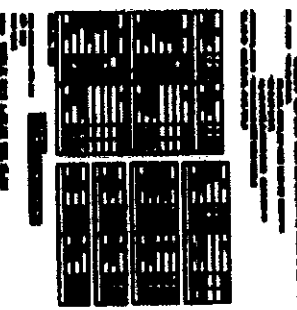
מפה זו היא מהדורה אסתונדא לקביעת גבולות מוזיקים

ועאזרוב נוספת גבולות המדינה

ריכוז האתרים בשטח השמורה:

1. הדרך הרומית נ.צ. 14976/16168 - שרידי דרך רומית עתיקה המטפסת מהנחל במעלה בתוואי הדרך ניתן להבחין באבן מיל ושרידי ריצוף אבן. לפי הכתובים הדרך שמשה בימי השלטון של הקיסר אלגבלוס בשנת 219 לספירה.
  2. חרבת לבד נ.צ. 14820/16175 - ישוב חקלאי קטן מהתקופה הביזנטית בשטח נמצאו גם שרידים מהתקופה הפרסית, נשתמרו מספר בתי אבן ובתי בד.
  3. חרבת אנושה נ.צ. 1494/1614 - שרידי ישוב מהתקופה הביזנטית, הערבית והממלוכית במקום בורות מים ושרידי חציבה, כן שרידי חומות גבוהות ומבנה בנוי אבני גוויל (ראה תאור ויקטור גרן בראש הפרק).
  4. חרבת תוכים נ.צ. 1489/1631 - שכבת ישוב ביזנטית עם עדויות לבניה קדומה מכך שרידי מאגרי מים ומבנים בעלי מורכבות גדולה יחסית לשאר האתרים באזור כנראה אחוזה חקלאית עם חומה ומגדל ביטחון בתוכה חצר פנימית מגורי בעל הבית ועובדים.
  5. חרבת תעמור נ.צ. 14985/16265 - על ראש המצוק מעל בוך הנחל, שרידי ישוב חקלאי בו מספר רב של מבנים נראה כי נוכחותו על תוואי הדרך הקדומה עודד את יושבי המקום למסחר עם העוברים בדרך, כנראה שוק אוורי קטן. במקום שרידי רחוב, מפעל מים, מערך הגנה.
  6. חרבת יקביים נ.צ. 1495/1641 - שרידי ישוב חקלאי בינוני מהתקופה הביזנטית ויתכן שאף מוקדם מכך, בתי בד ומבנים וכן מס' רב של בורות מים במקום נמצאת גם אבן גבול מנדטורית.
- כבשני הסיד - באזור השמורה נמצאים עשרות בורות עגולים אשר שמשו בעבר ככבשני סיד. ככלל ניתן לעקוב באזור זה אחר התפתחות הטכנולוגית של יצור הסיד במהלך שלושת אלפי השנים האחרונות.
- השימוש בסיד בתקופות קדומות היה לבניה (מלט, טיח) וכן כחומר צביעה ואף לשימוש כמוצר קוסמטי.
- צורתו של הכבשן עגולה חפורה באדמה ומדופנת באבנים גדולות, הכבשנים נחלקו לשני חלקים החלק התחתון חפור או חצוב באדמה שימש כתא הסקה מעליו מעל פני הקרקע כיפת אבן שהחילה אבני גיר קטנות. השכבה החיצונית דופנה באבנים גדולות שתמכו את המבנה ושמרו את החום בתוך הכבשן. בתוך המתקן הותקנו שני פתחים לאיורור, פתח אחד שימש כעין מפוח אשר הזרים אויר לתוך הכבשן. תהליך ההסקה נמשך במשך מספר ימים במהלך הפעולה הגיעה הטמפרטורה בתא ההסקה לכ-1000 מעלות צלזיוס.
- התהליך הכימי שעבר הגיר הוא $\text{CaO} + \text{C} \rightarrow \text{CaO} + \text{CO}_2$ בשלב זה התקבל "סיד חי" למטרות שימוש היה צורך לערבב אותו במים $\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Ca}(\text{OH})_2$
- חומרי ההסקה העיקריים היו שיחים ובני שיח ומעט עצים ברב התיאורים הקדומים מופיע צמח הסירה הקוצנית, כחומר בעירה עיקרי. עדות זאת תואמת את אופיו של הצומח בשטח (ראה מפת צומח).
- ממערב לשטח השמורה התפתחו כבשנים במהלך התקופה התורכית במסגרת פעילות המחצבות באזור ראש העין.

ALTA...
1955...

...
...

